

Pučka škola arhitekta Vincenza Rauschera u Krapini

Darja Radović Mahečić

Institut za povijest umjetnosti u Zagrebu

Izvorni znanstveni rad–UDK 727.11(497.5 Krapina)“191”
72 Rauscher, V.

14. 6. 2000.

Izložba Državnog arhiva u Zagrebu o školskim zgradama grada Zagreba (upriličena u povodu Tjedna arhiva¹) posvjedočila je tvrdnju da školske zgrade (u ovom slučaju – Zagreba) građene u drugoj polovici XIX. i u početku XX. stoljeća u pravilu nisu nastajale variranjem jednog tipa,² već su podizane od međusobno različitih arhitekata i prema odvojenim projektima. Iako su različitosti najveće usporedimo li seosku školu u Šestinama podignutu 1863. (a dograđenu 1931. godine) i međuratne projekte Jurja Neidhardta za Nadbiskupsko sjemenište u Voćarskoj 106 (1928/29.) i Ivana Zemljaka za osnovnu školu u Selskoj cesti 95 (1930/31.), većina škola gradskoga središta pripada

Zgrada »nove pučke škole« svjedoči o ambicioznoj dimenziji prosvjete u Krapini u doba kada je podignuta između 1911. i 1914. godine. Školska se zgrada atribuirala arhitektu Vincenzu/Vilimu Rauscheru koji u to doba radi u Gradjevnom odsjeku Kr. zemaljske vlade i pripada generaciji Martina Pilara, Janka Holjca, Milana Lenucija i Augusta Pisačića. Do sada se uz ovu gradnju spominjalo samo ime njezinih izvodača – tvrtke »Pollak, Albert i Bornstein«. Arhitekt Rauscher istodobno potpisuje projekte: stilski srodne škole u Vinkovcima (1907.), Topuskom (1915.), Našicama (1916.), Korenici (1920/21.), a otprije je znan po dovršetku crkve Krista Kralja na zagrebačkom Mirogoju prema projektu Hermanna Bolléa.

prepoznatljivom austrougarskom tipu jednokatne ili dvokatne građanske škole.³ Riječ je o reprezentativnim građevinama simetričnih glavnih pročelja raščlanjenim

¹Dubravka Čengić – Ivana Prgin, *Zagrebačke škole – Izbor dokumenata iz Državnog arhiva u Zagrebu 1777-1945.*, Državni arhiv u Zagrebu i Muzej grada Zagreba, svibanj-lipanj 2000.

²O tipiziranim nacrtima za razrede osnovnih škola vidjeti u: Olga Maruševski, *Iso Kršnjavi kao graditelj*, Zagreb, 1986., str. 119.

³Ovom ćemo prilikom namjerno izostaviti dobro poznatu temu pozivnog natječaja i izvedbe školskog foruma (1894. natječaj, 1895. podignute školske zgrade prema projektu Ludviga i Hülsnera).

ponajprije velikim prozorima, rustikom u prizemnoj zoni i jednostavnim ukrasima uokolo otvora – historičističkog stilskog predznaka. Takve su škole podignute na Kaptolu (Rupert Melkus, 1876.), u Varšavskoj ulici (R. Melkus i M. Pilar⁴, 1889.⁵), u Krajiškoj ulici (1889. Martin Pilar⁶), na Savskoj cesti kod Horvata (1897., dogradnja ing. Vajda, 1927.), na Svetom Duhu (Aleksandar Seć, 1898.), u Ulici F. Račkoga (Milan Lenuci, 1901.), itd.

Prilikom obilaska Zagorja i evidentiranja graditeljske baštine u okviru projekta Umjetnička topografija Krapinsko-zagorske županije Instituta za povijest umjetnosti, utvrđeno je da školske zgrade navedenog razdoblja niti ovdje nisu nužno slične, a da za temu unaprijed projektiranih tipova školskih zgrada dokazuje u nacrtima nećemo naći u zagrebačkom školskom muzeju, tek nešto u Hrvatskom državnom arhivu.⁷ Kvalitetom zamisli i izvedbe ističe se »mješovita pučka škola« u Krapini, najreprezentativnija školska zgrada iz početka XX. stoljeća u tom dijelu Hrvatske.

Krapinska osnovna škola »Ljudevit Gaj« smještena je na današnjem Trgu Stjepana Radića. Iako spomenica župe bilježi postojanje škole u Krapini još davne 1590. godine⁸, tek je 1909. školski odbor podnio molbu da se u tu svrhu sagradi posebna zgrada. Do njezinog je podizanja došlo vrlo brzo, ponajprije zahvaljujući vrlo poduzetnom načelniku Vilibaldu Slugi.⁹ Za gradnju pučke škole ustupljeno je golemo gradsko zemljište, do tada korišteno kao sajmište, koje se nalazi na južnom kraju gusto izgrađene Gajeve ulice i u blizini Krapinčice, što se dobro prati na katastarskom planu iz 1860. i onom reambuliranom iz 1900. godine. O početku gradnje svjedoči dokument uz temeljni kamen ugrađen u samu zgradu, pronađen za prigradnje sportske dvorane šezdesetih godina XX. stoljeća.¹⁰ Ta skladna građanska jednokatna škola opasana dvostrukim drvoredom kestenova sa svih strana, svjedoči o visokom standardu jednog vremena kako u podizanju javnih ustanova tako i u tretiranju dimenzija prosvjete.¹¹ Tim je nevjerojatnije bilo da je pučku školu u Krapini gradio nepoznati autor, izvjesni neidentificirani – Rauschke, kako se činilo da piše na sada već možda oštećenom dokumentu svojedobno pohranjenom uz temeljni kamen. Nerijetki lokalni povjesničari kao autori škole isticali su imena »izvađajućeg poduzetništva Pollak, Albert i Bornstein«, što poznajući njihov rad znamo da nije slučaj.¹²

U to doba u Gradjevnom odsjeku Kr. zemaljske vlade radio je Vincenz/Vilim Rauscher, đak Friedricha

von Schmidta, vjerojatno iz Salzburga. Među ostalim, bio je ravnatelj Obrtne škole u Egeru (sjeveroistočno od Budimpešte), učitelj Državne obrtne škole u Innsbrücku i suplent Državne obrtne škole u Beču.¹³ Kao županijski graditelj gotovo čitavu karijeru proveo je na obnovama, a najpoznatiji je po tome što je po nacrtima Hermanna Bolléa dovršio izgradnju crkve Krista Kralja na zagrebačkom Mirogoju te podigao pučku školu na Sušaku.¹⁴ Prava potvrda njegova autorstva nađena je u Grafičkoj zbirci Hrvatskog državnog arhiva, u kojoj je sačuvano više Rauscherovih nacrti za školske zgrade, potpisanih inicijalima VR, iako nacrti krapinske škole nisu među njima.

Izgradnja nove pučke škole u Krapini započeta je u rujnu 1911., a do Božića je bila pod krovom, iako su pripreme za njezino podizanje počele još 1907. godine.¹⁵ Opremanje unutrašnjosti trajalo je do 1914. godine, iako su je prvi đaci polazili već tijekom školske godine 1912/13.¹⁶ Pismohrana Kr. zemaljske vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu prati nastanak škole;

⁴Zlatko Jurić, *Arhitekt Martin Pilar – zagrebački radovi 1889-1900.*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 1994., br. 18, str. 154.

⁵Troškovnik za izgradnju *Knaben-Volksschule in der Klostersgasse in Agram* objavljen je u *Wiener Bauindustrie Zeitung*, Beč, god. VI., br. 40., 4. XII. 1889., str. 402.

⁶Postoje dvije varijante smještaja prizemne zgrade »gombaone« i »zabavišta« s dvorišne strane škole. Obje su strogo simetrične. U prvom su projektu one postavljene okomito, a u drugom paralelno sa školom – što je i izvedeno. Posebno je pažljivo riješeno zelenilo: u školskom vrtu, »igralištu« i »ljetnom gombalištu«. Nažalost danas nema niti traga tom hortikulturnom Pilarovom naporu. Nacrti u Državnom arhivu u Zagrebu: Regulacija ulica A-Petr., GPZ, GO, sign. 71: Martin Pilar, *Osnova za Iličku obospolnu pučku školu*, 1889., Krajiška 9.

⁷Riječ je projektu Janka Holjca iz 1892. za jednokatnu dvorazrednu školsku zgradu, nastalom pri građevnom odsjeku Kr. zemaljske vlade, a koji se čuva u Grafičkoj zbirci u Hrvatskom državnom arhivu, VOZU – KTO, kut. 3.

⁸Vidjeti: Stjepan Ortner, *Povijest gradine i trgovišta Krapina*, Zagreb, 1899.; Josip Adamček, *Povijest trgovišta i vlastelinstva Krapine u doba feudalizma*, »Kaj«, Zagreb, 1982., br. 1.; Andela Horvat, *O spomenicima kulture općine Krapina*, »Kaj«, 1982., br. 1.; Antun Kozina, *Krapinskih osam stoljeća*, Krapina, 1998.

⁹Vilibald Sluga (1854-1931.) bio je vrlo uspješan krapinski gradonačelnik 30 godina. Vidjeti: Vilibald Sluga, *Kratki pregled mog 30-god. načelničkog rada u Krapini*, Krapina, 1919.

¹⁰U njemu stoji: »Za vladanja Njegovog Veličanstva Franje Josipa I – cara austrijskog, apost. kralja ugar. hrv. slav. i dalm. itd. itd., Dr. Nikole pl. Tomašića – bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije itd. itd., Dr. Milana Amruša – kr. vladinog odjelnog predstojnika za bogoštovlje i nastavu, Stjepana pl. Beloševića – velikog župana županije varaždinske i začastnog građanina Krapine, Dr. Milana Breziščaka – podžupana županije varaždinske i začastnog građanina Krapine, Ivana Kadića – kr. kotar. predstojnika, Vilibalda Sluge – načelnika kraljevskog slobodnog i poveljenog trgovišta Krapine položen je danas ovaj posvećeni kamen za zgradu nove pučke škole u Krapini. Zgradu svu diže građanstvo kr. slob. i povelj. trgovišta Krapine uz pripomoć zemlje u korist svoje mladeži i na diku Hrvatske nam domovine. U Krapini 27. listopada hiljadudevetstojedanaeste.«

Potpisan je župnik, više osoba ispred magistrata, kotarski predstojnik, učiteljski zbor. Na dnu stranice smješteni su potpisi »izvađajućeg poduzetništva Pollak,

uglavnom preko nabave novca i organiziranja zajma za njezinu izgradnju.¹⁷ Riječ je o građevini U-tlocrta. Nimalo jednostavna tlocrtna dispozicija pokazuje zrcalnu sliku u muškoj i ženskoj polovici škole. Na glavnom pročelju sačuvani su, naime, natpisi nad simetrično smještenim ulazima: »DJEVOJČICE« i »DJEČACI«, te »PUČKA ŠKOLA« pod krovnom strehom u sredini. Po tri učionice smještene su u krilima zgrade, te još po tri prostorije (zbornica, pedagog, specijalizirani kabineti, dvorana...) uz glavno pročelje prizemlja i kata. Impozantno zrcalno stubište smješteno je paralelno s glavnim pročeljem u središnjoj zgradi. Do podruma je zidano i rastvoreno tek lučnim otvorom, no na prvi kat vode kamene stube s ogradom od ljevana željeza. To ambiciozno stubište na dvorišnoj je strani kata dodatno osvjetljeno nizom ovalnih polegnutih prozora. Krilima su adirani manji, samostalno šiljatim kupolicama natkriveni volumeni sanitarnog čvora s uskim uspravnim prozorima. Smisao za kompoziciju volumena je izuzetan. Između krila dograđeno je, kako

je već spomenuto, prizemno tijelo dvorane za tjelesni odgoj, nad kojim je sada ograđena terasa. Projektom je, navodno, na dvorišnoj strani bila predviđena i izgradnja kupališta/bazena (pokušaj već viđen u Pilarovom projektu za osnovnu školu u Krajiškoj ulici u Zagrebu).¹⁸

Skladno glavno pročelje raščlanjeno je jače izbačenim središnjim te plitkim bočnim rizalitima uokvirenim plošnim lezenama s reljefnim vijenčićima na vrhu, uz dodatnu igru dvobojnom žbukom i ukrasima oko otvora. Nad prizemnim su kvadratnim prozorima – samostalni trokutasti zabati, nad užim prozorima – vijenci, a nad prozorima kata polja s nanizanim reljefno riješenim kružićima. Krovište je mansardno, nad svakim je rizalitom samostalno oblikovano i ukrašeno polukružnim krovnim prozorom uronjenim u malu atiku. Nad sredinom pročelja uzdiže se lukovicom poantiran tornjić na kojemu se s dvije strane trebao naći i sat (što nije izvedeno).

Na gradnji se nesumnjivo prepoznaju pomaci od historicizma prema secesiji i slobodnomu komponiranju arhitektonskih elemenata. Istodobno Rauschera nalazimo kao projektanta škola u Vinkovcima (1907.), Topuskom (1915.), Našicama (1916.), Korenici (1920/21.). Presjeci stubišta, kao i igra zavojitim linijama i ovalima u središnjoj osi glavnog pročelja dječjačke škole u Vinkovcima odaju autora krapinske škole. Isto su tako široki prozori stisnuti među lezenama zajednički školama u Topuskom¹⁹ i Krapini. Na najmonumentalnijoj dvokatnoj školi u Našicama Rausher je iskoristio kosinu terena za dodatnu etažu u suterenu, te još više proširio repertoar i kombinacije otvora i ukrasa na pročeljima – poantirajući kompoziciju glavnog pročelja – atikom. Neki od arhitektonskih ukrasa na pročelju zajednički su i s Višom djevojačkom školom u Draškovićevoj ulici u Zagrebu, podignutom između 1907. i 1911. godine današnjom – traumatološkom bolnicom tada vrlo utjecajnog arhitekta Ignjata Fischera.²⁰

Vincenz/Vilim Rauscher pripada generaciji Martina Pilara, Janka Holjca, Milana Lenucija, Augusta Pisačića, za koje Ljubo Babić kaže »umjetnički jalovo vrijeme od Felbingera do Viktora Kovačića«²¹. Babića smeta što, po njemu, graditelji tog vremena žele u svakom pogledu – reprezentaciju.

Međutim, razdoblje od 1890. do 1914. jedno je od najživljih razdoblja u našoj umjetničkoj povijesti. Nagli urbani razvoj ne doživljava samo Zagreb, već i gradić kakav je Krapina,²² u kojem se također podiže životni standard. Jer usprkos povijesne starosti i kontinuiteta

Albert i Bornstein«, »osnovatelja nacra V. Rauschke arch.« i voditelja gradnje, izvjesnog Bremera. List je pisan krasopisom kojemu se potkradaju greške, a u slučaju samog arhitekta ime je napisano samo velikim slovima.

¹⁷Za usporedbu vidjeti: Žarko Domljan, *Profana arhitektura*, u: Križevci – grad i okolica, Zagreb, 1993., str. 103-135.; Darja Radović Mahečić, *Stambena i javna arhitektura*, u: Ludbreg – Ludbreška Podravina, Zagreb, 1997., str. 105-121.; Željka Čorak, *Ogulin – kratko čitanje grada*, »Život umjetnosti«, 1998., br. 60, str. 38-47.

¹⁸Krapina, 9. 7. 1912. ili XIX/1914/37, Zapisnici Odjela za bogoštovlje i nastavu, Pismohrana Kr. zemaljske vlade, HDA.

¹⁹*Personalien*, »Wiener Bauindustrie Zeitung«, god. II., br. 43., 6. VIII. 1885., str. 532.-533.

²⁰Radna biografija V. Rauschera, među ostalim bilježi: crkvu u Cerniku i Brdovcu (1909.), Desiniću (1910.) i Delnicama; kapelu u Brinju (1916.), proširenje crkve u Gornjoj Stubici (1927-34.); adaptaciju kaštela u Novom Vinodolskom (1915.); zgradu Kotarske oblasti Samoboru (1917.); telefonsku centralu u Zagrebu (1926.); škole u Indžiji (1904.), Vinkovcima (1907.), na Sušaku (1913.), u Topuskom (1915), Našicama (1921.), Korenici (1921.), Vrbniku (1924.); vojarnu u Karlovcu.

²¹Krapina, VIII 1907/1184. gradnja škole, IV 1907/166 zajam za novogradnju škole, Zapisnici Odjela za bogoštovlje i nastavu, Pismohrana Kr. zemaljske vlade, 1911. H-N, HDA.

²²A. Kozina, n. dj.

²³Krapina, IV 1907/1b, škola pučka novogradnja, Zapisnici Odjela za bogoštovlje i nastavu, Pismohrana Kr. zemaljske vlade, 1912. H-N, HDA.

²⁴Čengić – Prgin, spomenuta izložba.

²⁵Topusko – gradnja škole, četirirazredna niža pučka škola, 1914. (1909. traži se zemljište, 1910. troškovnik, 1914. nacrti) Zapisnici Odjela za bogoštovlje i nastavu, Pismohrana Kr. zemaljske vlade, 1914., HDA.

²⁶Prva karta Zagreba s ucrtanom današnjom traumatološkom bolnicom je Nacrt grada Zagreba 1911. godine tiskan u »Svjetlotiskarskom zavodu R. Mosingera d.d.«.

²⁷Ljubo Babić, *Umjetnost kod Hrvata u XIX. stoljeću*, Zagreb, Matica hrvatska, 1934., str. 93.

²⁸*Zagorianer Bahn*, »Wiener Bauindustrie Zeitung«, 1885. (III), br. 11, 10. XII. 1885., str. 135. i *Localbahn Purkla – Krapina*, »Wiener Bauindustrie-Zeitung«, 1894. (XII), br. 13, 27. XII. 1894., str. 201.

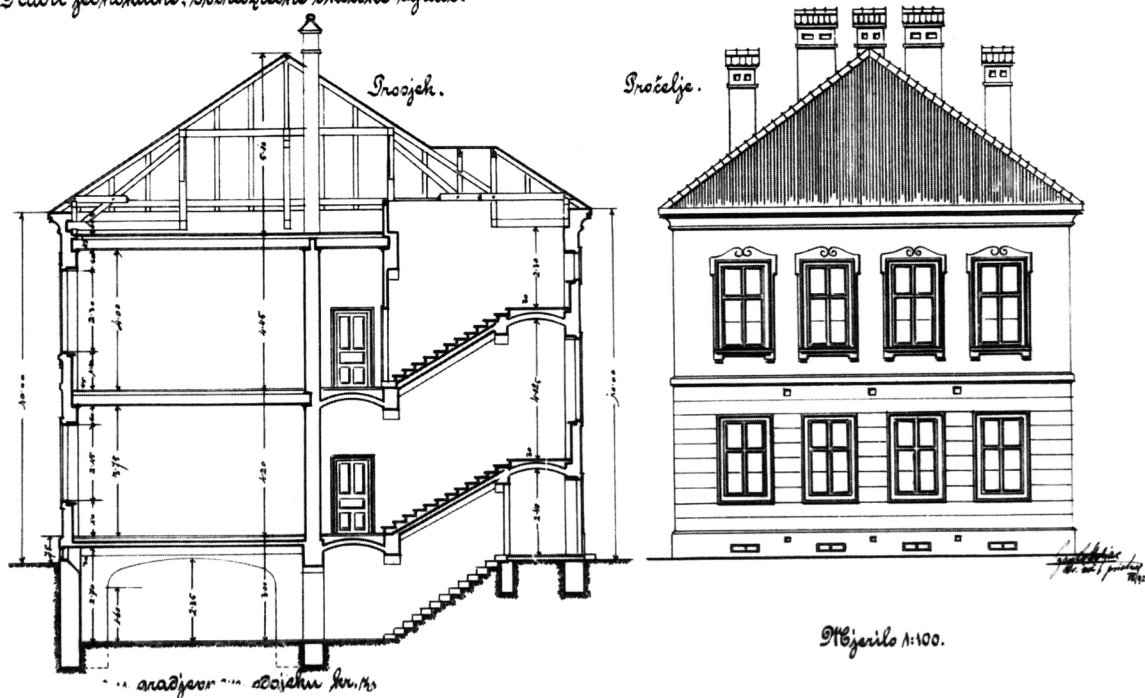
življenja, Krapina je tek u novije vrijeme postala značajnije gradsko središte.²³ Iako postoji veza s Bolléom, nema govora o »čistoći stila«. Dapače, Rauscher je na prikazanim projektima prepoznatljiv po originalnom kombiniranju arhitektonskih elemenata, a na strogo funkcionalnom zadatku kakav je projektiranje škole, izbjegao je predvidljive, stroge i zatvorene gradnje kakve su često i zagrebačke škole podignute u prethodnom razdoblju. S druge pak strane, iako danas relativno dobro poznajemo zagrebačke graditelje, imena onih koji su podizali našu »provinciju« često ne ostaju zabilježena. Stoga nam se čini tim vrijednije naglasiti da je Rauscherova pučka škola u Krapini ona arhitektonska supstanca koja urbanoj tradiciji Krapine dopisuje dodatnu spomeničku vrijednost.

²³ Dragutin Feletar & Tomislav Đurić, *Krapina – zagorska prijestolnica*, »Hrvatski zemljopis«, 1998, br. 37, str. 28-37.

1. Pučka škola u Krapini iz vremena nastanka – razglednica

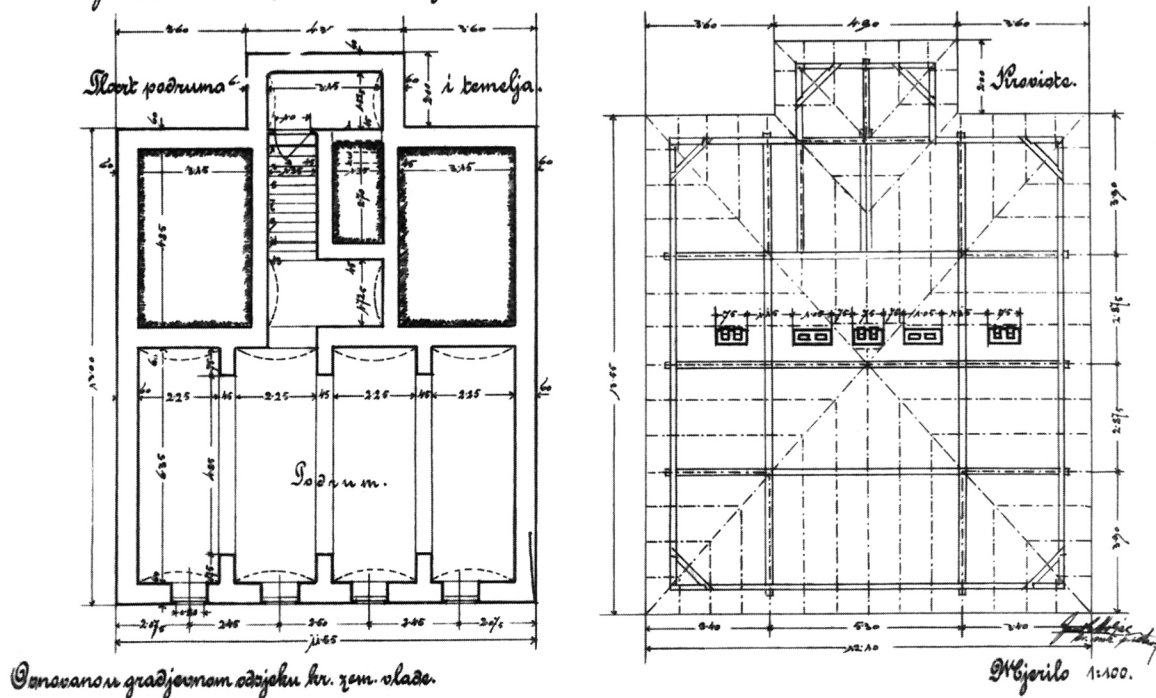
Plan jednodatne, dvorazredne školske zgrade.

2a J. Holjac, tipka jednodatna, dvorazredna školska zgrada, 1892.

2b J. Holjac, tipka jednodatna, dvorazredna školska zgrada, 1892.

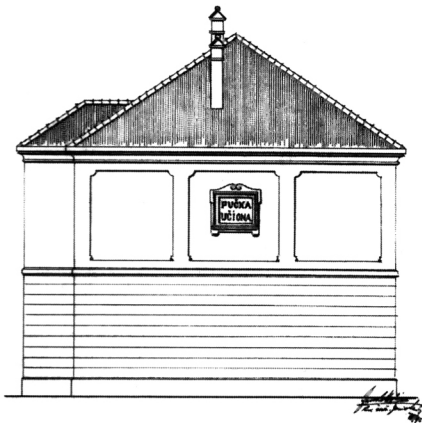
Plan jednodatne, dvorazredne školske zgrade.

Osnovanu gradjevnom odjelju kr. zem. vlade.

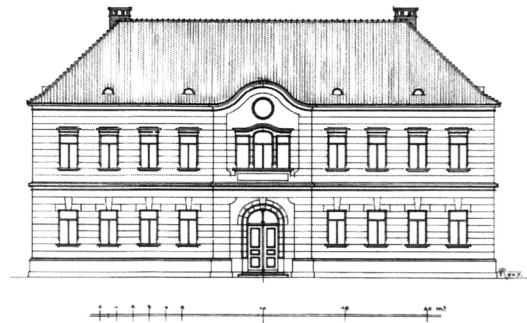
Начерт једнокатне дворазредне школске зграде.

Избрано лице.

НАЧРТ ЗА НОВОГРАЂЕНУ ДЈЕЧАЧКУ ШКОЛУ
У ВИНКОВЦИМА

ГЛАВНО ПРСТЕЛИК
V. RAUSCHER

НАЧРТ ЗА НОВОГРАЂЕНУ ДЈЕЧАЧКУ ШКОЛУ
У ВИНКОВЦИМА

3a. V. Rauscher, Dječaćka škola u Vinkovcima, 1907.

Варшавско и грађевинско одјеленије београдске владе

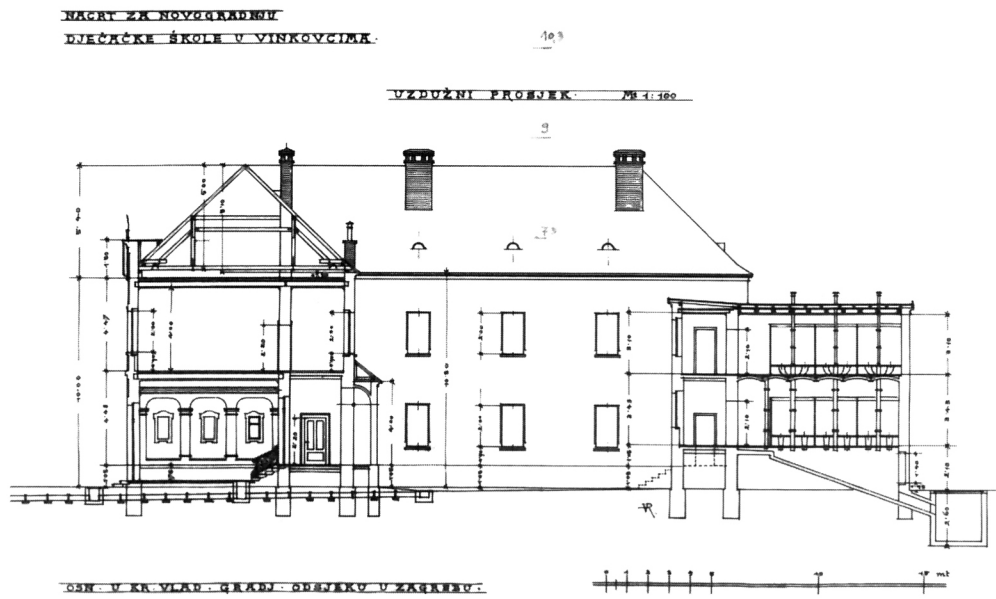
Мјешито А : 100.

Lijevo:

2c. Janko Holjac, tipaska jednokatna, dvorazredna školska zgrada, 1892.

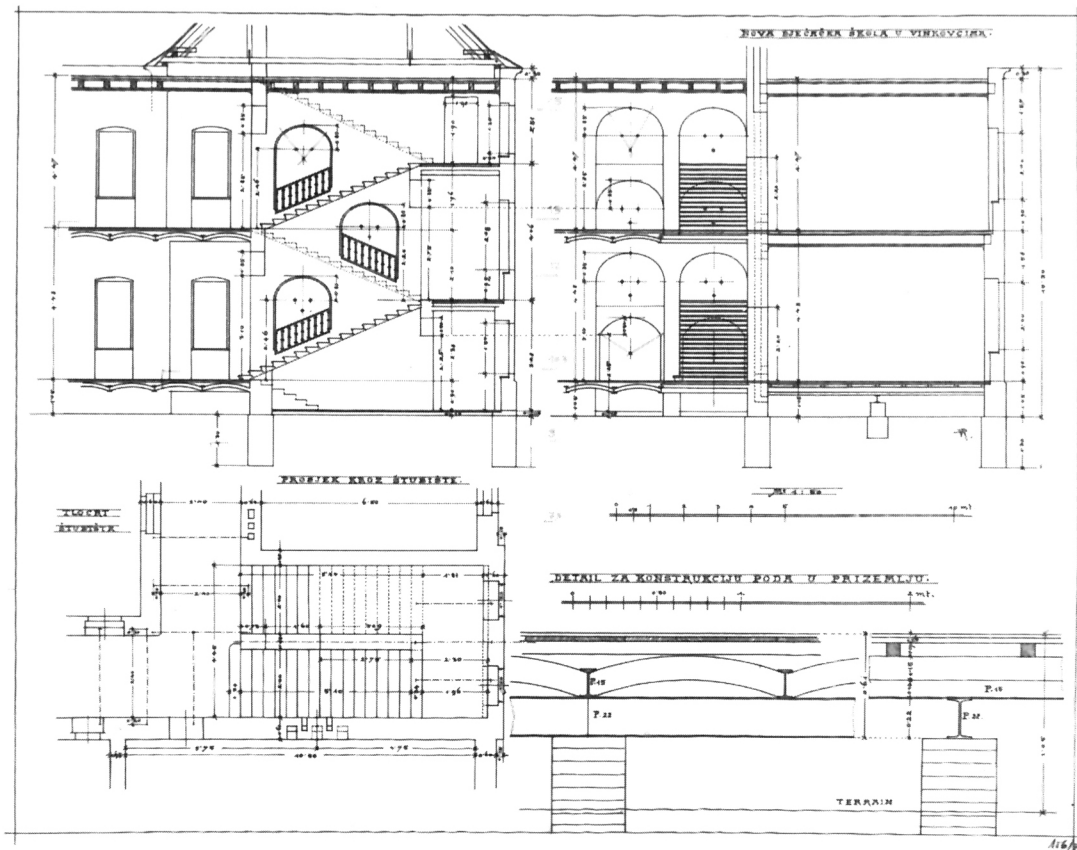

3b. V. Rauscher, Dječaćka škola u Vinkovcima, 1907.

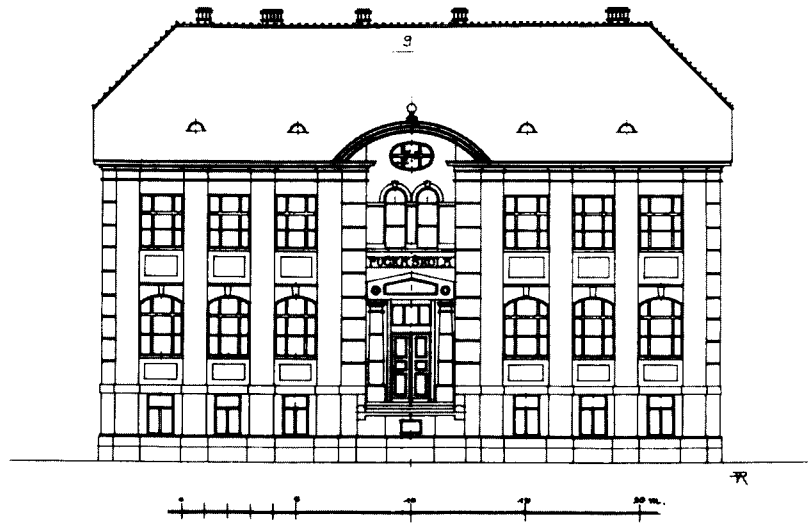
3c. V. Rauscher, Dječaka škola u Vinkovcima, 1907.

3d. V. Rauscher, Dječaka škola u Vinkovcima, 1907.

GRADNJE PUČKE ŠKOLE
U TOPUSKOM.

103
GLAVNO PROČELJE

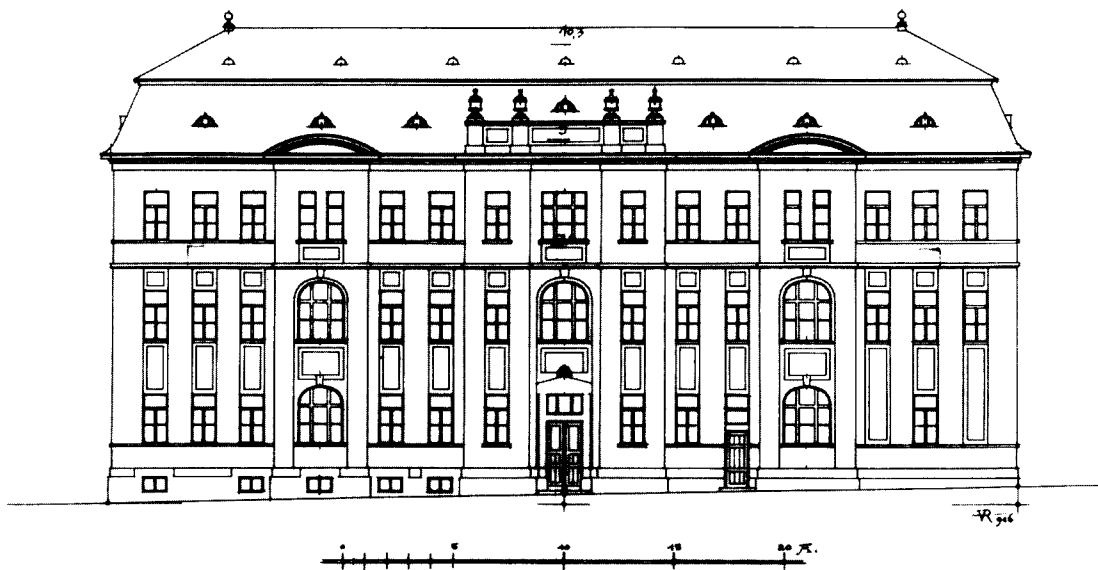

4. V. Rauscher, Pučka škola u Topuskom, 1915.

5. V. Rauscher, Pučka škola u Našicama

113
NACRT ZA DOGRADNJU NIŽE : VIŠE PUČKE ŠKOLE
U NAŠICAMA.

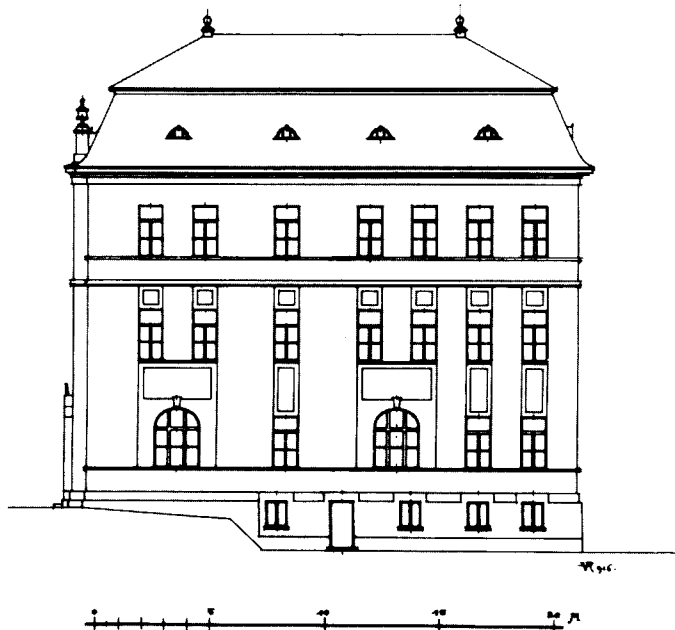
112
GLAVNO PROČELJE.

PUČKA ŠKOLA U NAŠICAMA.

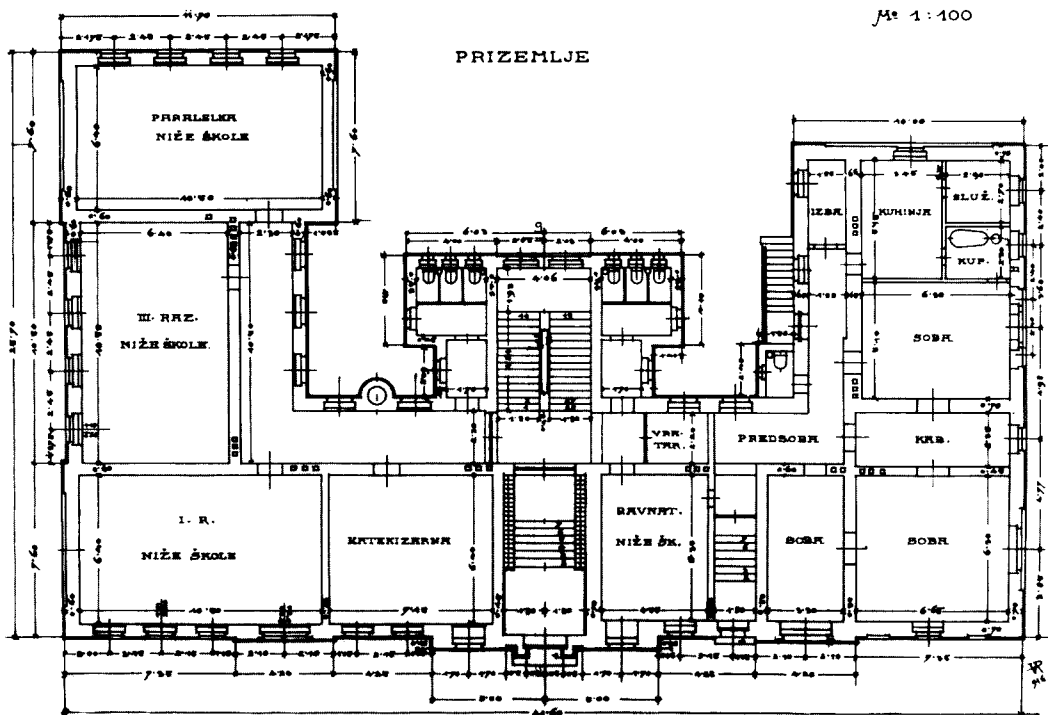
POGLED SA STRANE

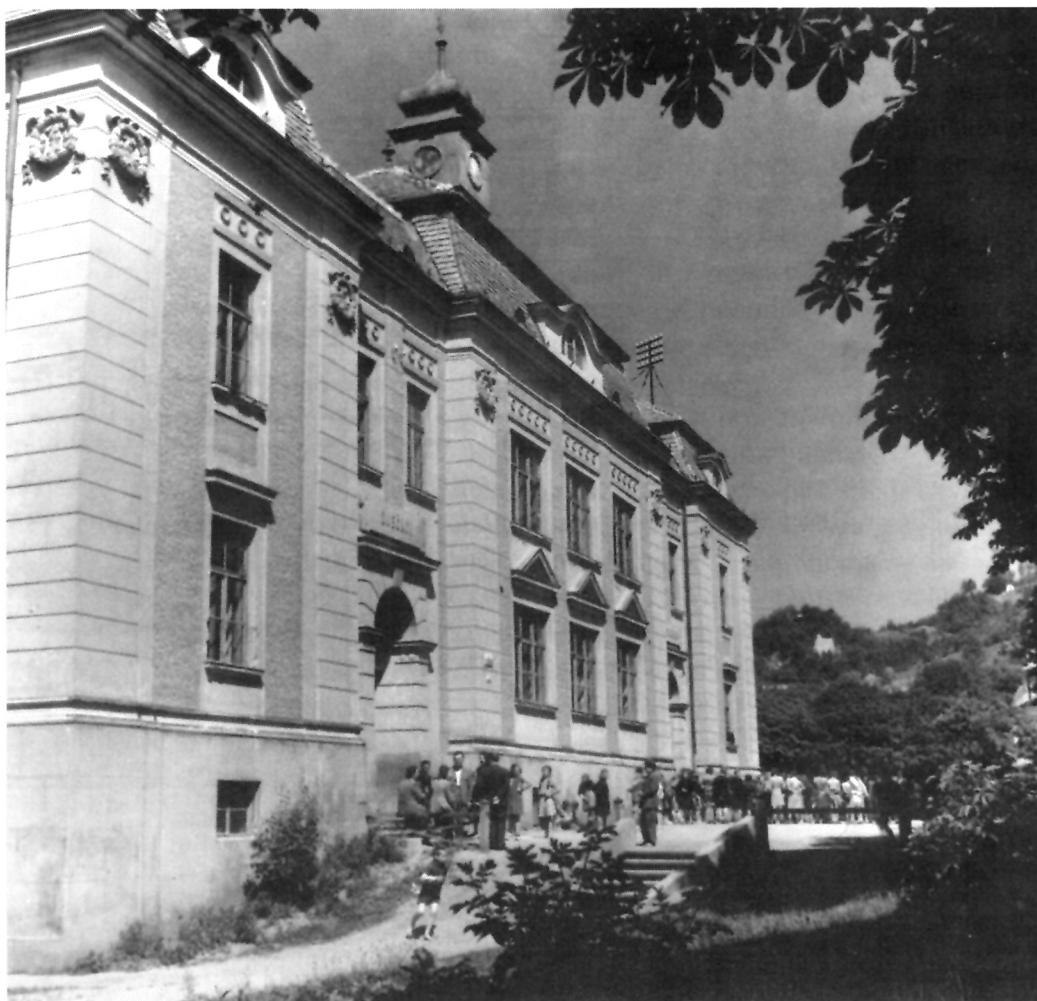

5a. V. Rauscher, Pučka škola u Našicama

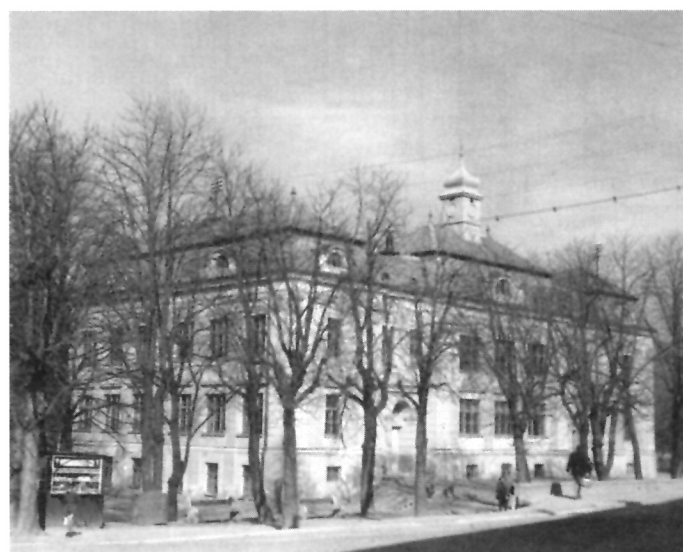
5b. V. Rauscher, Pučka škola u Našicama

NACRT ZA DOGRADNJU NIŽE
I VIŠE PUČKE ŠKOLE
U NAŠICAMA
M 1:100

6a i 6b. Pučka škola u Krapini

7a. Pročelje i začelje tornjića na kojem je trebao biti postavljen školski sat

7b. Pročelje i začelje tornjića na kojem je trebao biti postavljen školski sat

8. Detalj zrcalno postavljene dvokrake stubište

Foto: Hrvatski državni arhiv 2a, 2b, 2c, 3a, 3b, 3c, 3d, 4, 5, 5a, 5b, 6a, 6b; I. Medar (HDA 1956.) 6a, 6b; D. Radović Mahečić (1999.) 7a, 7b, 8

Darja Radović Mahečić
Elementary School in Krapina by architect Vincenz Rauscher

A recent exhibition of the State Archives in Zagreb of the school buildings in Zagreb (organized to mark the Archives Day) provided evidence that the school buildings in Zagreb built in the late 19th and early 20th century are not simply variations of a single design, but were designed by different architects.

A survey of Zagorje showed that school buildings from the same period in the region are not necessarily closely related, and that the Elementary School in Krapina is the most representative in the region. The Krapina school was built in 1911 on the municipal lot near the city center itself, designed by the architect Vincenz Rauscher, an employee of the Building Department of the Royal Regional Government in Zagreb. Rauscher used to be best known as a collaborator of Hermann Bollé on the church of Krist Kralj at Zagreb's Mirogoj Cemetery, while the Krapina school was assigned only to Pollak, Albert and Bornstein, the contractors that built it. The article emphasizes the quality of Rauscher's work in Krapina; at the same time he designed schools in Vinkovci (1907), Topusko, Našice (1916) and Korenica (1920/21).